

"Ima banki kol'ko 'očeš, samo pare da imaš!" - odgovorio mi je bugarski carinik na moje pitanje gdje mogu promijeniti novac, i uz znatiželjno pitanje kamo idem, bez pregleda prtljage, zaželio mi ugodan boravak u njegovoj zemlji.

Kao da mi je tom jednom jedinom rečenicom htio kratko i jasno objasniti trenutnu situaciju ove zemlje, koja, naravno, dijeli sličnu sudbinu gotovo svih tranzicijskih zemalja. Ima svega, samo novaca uvijek nedostaje

PIŠE, VOZI I SNIMA:

NIKOLA
MRAKOVČIĆ

Ne mogu se sjetiti tko, ali netko je već napisao da na ovome svijetu više ne postoji mjesto koje čovjek može otkriti za druge ljude, ali zato može sam za sebe. Tu ljepotu otkrivanja osjetio sam i ja. Sam za sebe ovoga puta sam otkrio sam Bugarsku, ko-

ja je - premda nam je relativno blizu - ipak nekako daleko. Otkrio sam jednu predivnu zemlju, njezine gradove, etnička sela, prirodne ljepote, ma-

nastire, ljetovališta, njezine gostoljubive ljude. Otkrio sam i Rodope, najviši balkanski planinski lanac, koji me je oduševio slikovitim krajolicima i danima mi pružao neizmerna zadovoljstva vožnje na dva kotača. I ni jednoga treći, doslovno ni jednoga treći, nisam požalio što sam tu. Jedino sam Bogu zahvaljivao na lijepim sunčanim danima koji su mi pomogli da sve to vidim i doživim u punome sjaju.

A sve je počelo pitanjima! Ideš u Bugarsku...? Pa što ima tamo za vidjeti? U Bugarsku...? Ideš sam...? Ideš motorom...? Nemoj tako, iskreno ti preporučujem. Imat puno maf-

Predsjednička palača u Sofiji

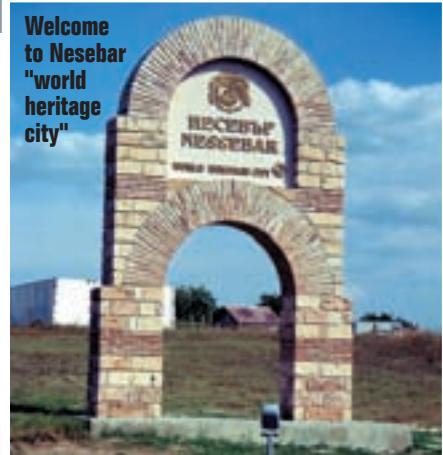

Sraz modernog i tradicionalnog transporta na ulicama Sofije

je, krade se, na cestama ima lažnih policajaca koji samo čekaju tebe i takve kao što si ti. Što ne produžiš i odeš u Grčku i uživaš.... Kad god ja krenem u neku od država tzv. bivšeg istočnog bloka, prati me ta neizbjegna riječ - mafija - ma što ona značila ili simbolizirala. Ljudi su nešto negdje pročitali, čuli, načuli, samo pokušavaju biti dobronamjerni. A tko bi najbolje o tome mogao znati nego oni koji tamo doista i žive. Ne, nemam problema, govorio mi je bugarski kamiondžija, samo nemoj voziti noću i motor parkiraj obavezno na plaćeni tj. čuvani parking i ne ostavljam stvari nezaključane.

"Bedna je to država, nema rabote, mnogo ljudi bez rabote", pričao je. I on i mnogi drugi uglavnom su se nekako slagali i redovito mi ukazivali na po njima glavnoga krvca za takvo stanje i slijed događaja.

Tek mala natpisna ploča upozorila me da sam upravo ušao u bugarsku metropolu Sofiju. Niske neugledne prizemnice ničim nisu davale do znanja da sam tu na pragu jednog velegrada. Kako sam se približavao centru, ulice su postajale sve šire, a prometna gužva sve veća. Grad mi je polako otkrivao svoje lice. Dječurlija, više prljava nego čista, motala se među au-

Sofija - Ruska crkva

Sofija

Sofija - katedrala Aleksandra Nevskog

Koprivshtitsa - ljepote tradicionalne bugarske gradnje

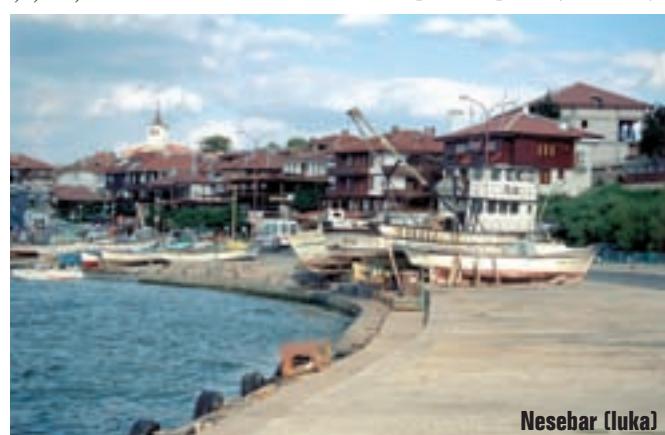
tomobilima moleći novčić za sebe. Neki su bili tako maleni da su licem jedva dosezali vozačev prozor i pravo je čudo kako nitko od njih nije završio pod kotačima automobila.

Sofija, upravni i kulturni centar, jedan je od najstarijih europskih gradova. Mnoga plemena

i mnogi narodi dolazili su i odlazili, mnoge su se civilizacije radale i isčezavale ali grad je ostao i opstao već 7000 godina. Svatko od njih ostavljao je za sobom tragove. Sofija je glavni grad bugarske države tek nekih 120 godina. Nakon znanih socijalnih i političkih promjena 1989. god. grad je u potrazi za svojim novim identitetom. Najviše se to dade primijetiti na ulicama grada. Sivilo prijašnjih godina zamjenili su blještavi izlozi novih trgovina, restaurana, kafea... Uz pomoć UN-a i projekta "Lijepa Sofija" prišlo se rekonstrukciji i restauraciji stoga gradskog centra, koji je mješavina raznih arhitektonskih stilova, i sada posjetitelji sve to mogu vidjeti u punome sjaju, kako i priliči ovome gradu, a uvidjevši sve prednosti jednog ovakvog projekta promjenila se i svijest ljudi i projekt je evoluirao u još veći i ljepši nazvan "Lijepa Bugarska".

Ali jedan grad, pa ni jednu državu, ne čine samo njegove zgrade, njegove uli-

ce...ljudi su ti koji mu daju poseban pečat. Već tu, na ulicama njihove prijestolnice Bugari su se pokazali kao pravi domaćini. Rado su odgovarali na moja pitanja, a znali bi, čim bi zastao, sami prći i nuditi mi pomoć. Možda su me malo razočarali motoristi svojim nepozdravljanjem. Ili nemaju takve običaje, ili sam možda naišao na krive ljude... Sunčano jutro, dan kao stvoren za vožnju, negdje na cesti uz obalu Crnoga mora, vozim polako, da bi mogao pročitati putokaz, a u ogledalu uočavam siluetu motora i njegovog jahača kako mi se približava velikom brzinom. Usporava i postavlja se s moje

Manastir
Shipka

Nesebar (luka)

Veliko Tarnovo

lijeve strane. Kažem sam sebi, evo napokon će uslijediti jedan pravi bajkerski pozdrav. A onda je samo visoko propeo svoj motor, odvio ručicu gasa i odjurio na zadnjem kotaču, valjda je to bio njegov pozdrav.

Jedan je Kanađanin napravio pravu stvar kada je pokrenuo Horizons Unlimited web site i tako okupio veliku svjetsku porodicu moto putnika. U Sofiji sam upoznao Desislava, bugarskog predstavnika te porodice. Moto putnici se uglavnom razumiju i nisam trebao postavljati mnogo pitanja kako bi došao do pravih informacija. Uz piće u jednom od sofijских kafića pričao mi je Deso mnogo o svojoj zemlji, o životu u njoj, o bugarskoj moto sceni, putovanjima, o bugarskim moto susretima i ponosno napomenuo jedan na kojemu se okupi oko 5000 motora. A nije Deso došao praznih rukuv - donio mi je prospkte i kartu bugarske države. Premda sam ja već imao isplaniranu rutu, još sam je malo radio uz njegovu pomoć. A napričao mi je toliko lijepih stvari o svojoj zemlji, da sam ja unatoč tome što još moram pogledati Sofiju postao nestrljiv i jedva dočekao da ponovno sjednem na moga Kleića i odjurim u potragu za svim tim ljepotama.

I bio je Deso u pravu. Samo nekih stotinjak kilometara istočno od Sofije, na 1000 metara nadmorske visine, okružen brdima smjestio se jedan od bugarskih dragulja. Koprivštica, povijesno etničko selo sa svojim tradicionalnim građevinama od kamena i drveta i uskim uličicama, popločenim kamenim pločama, uspjelo je u meni na prvi pogled izmamiti uzdah oduševljenja. Stari kameni mostići, zidine, teška velika dvorišna, čelikom okovana vrata, stotinama godina stare kuće obojene njihovim tradicionalnim bojama za trenutak su me vratili u prošlost i mogao sam osjetiti duh tih prošlih dana. U očima starosjedilaca mogao sam prepoznati njihov ponos. Ponos što su unatoč 500 godina turske okupacije uspjeli čuvati i sačuvati svoj nacionalni i kulturni identitet. Svaka je kuća ovdje povijesni spomenik, svaka je kuća ovdje, kažu, umjetničko djelo. Ovo čarobno mjesto i generacije njegovih ljudi postali su i ostali simbolom bugarske slobode.

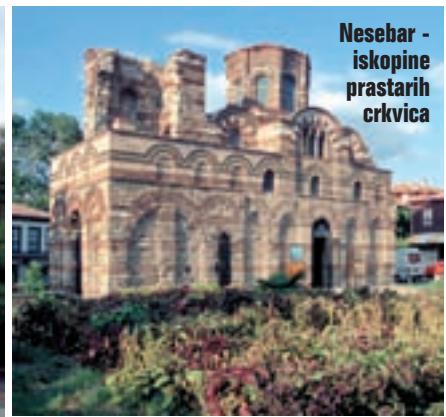

Kilometrima i kilometrima, dok sam se vozio brdima i dolinama središnje Bugarske, i unatoč raznolikosti terena i ovih putova na raskriju Europe i Azije, pred očima i iz mojih misli nikako nisu isčezavale te čarobne slike prožete duhom povijesti, a već sam naslućivao nove susrete. Nove susrete sa svim tim prirodnim ljepotama o kojima mi je s ponosom pričao moj novi bugarski priatelj.

A onda je uslijedilo novo "Vauuu...!" Ispred mene je u svojoj ljepoti, obasjan podnevnim suncem, zabljesnuo još jedan dragulj. Veliko Tarnovo, jedan od najslikovitijih bugarskih gradova. Morao sam na trenutak zastati i omogućiti sam sebi da dođem do daha. Malo ima ovakvih mjeseta koja vam u jednome trenu okuju pogled. Čuđenje u trenu prelazi u oduševljenje. Kao

da gledate vrhunsku sliku velikog likovnog majstora. Kao da se samo u mašti može stvoriti nešto slično. Te kamene kućice, tipične kućice ovoga kraja, kao da sjede jedna povrh druge, kao da izniču jedna iz druge na litici koja se strmo izdiže iz kanjona rijeke Jantre.

Ako nema posla, zato ima turista, a kako je ljeto na izmaku i putniku ima sve manje, treba se izboriti za gosta. Samo što sam na trenutak

Nesebar - iskopine prastarih crkvica

Ulica Nesebara

Pejzaž središnje Bugarske

Na putu za Trigrad

Ovce na cesti, čest prizor na bugarskim planinskim cestama

Trigradsko ždrijelo

Napušteni i devastirani kolhozi

zastao, pored mene se zaustavlja auto i prilazi mi mladi gospodin, po stasu pedesotogodišnjak i na pomalo iskriylenom hrvatskom jeziku nudi mi smještaj. Naravno da sam pristao. Čovjek koji je prije 30-tak godina zarađivao za kruh plešući i zabavljajući goste po istarskim hotelskim terasama danas ponovno zarađuje od njih, ali ovoga puta u svome gradu, gradu koji je nekada bio glavni grad drugog bugarskog carstva, danas sveučilišnom gradu prepunom kulturnih gradevina, gradu s dugačkom i bogatom povijesti. I samo vas poneki automobil koji se uspio tu zavući prijeći da u potpunosti osjetite atmosferu prošlih stoljeća dok šećete tim uskim krvudavim uličicama staroga grada koji je i proglašen arhitektonsko-povijesnim rezervatom. Nezaobilazno mjesto za sve one koji posjećuju Bugarsku.

Visoka gorja postepeno prelaze u niža, a mriši šuma i livada počinju se mijesati s mirisom mora. Unatoč naznakama da i Varna ima zanimljivi stari dio grada, njezina visoka industrijska postrojenja i brodogradilišta jednostavno su me odvratila od nakane da uđem u centar. Skrećem prema jugu i vozim u neposrednoj blizini crnoga mora. Premda u nazivu ovo

more nosi atribut "crno", u stvarnosti je ono potpuno azurno plave boje. Ali, koliko god da se Bugari trudili pričati o ljepoti svoje obale, ona po atraktivnosti svakako daleko zaostaje za našom. Ali turizam cvate. Dugačke i po stotinu metara široke pješčane plaže s modernom infrastrukturom i cijenom za svačiji džep mac su za mnogobrojne turiste. Moderna turistička utočišta, kao što su Albena, Golden Sands, Sunny Beach, Sozopol i ostala u kombinaciji sa slikovitim starim gradićima i ribarskim selima mogli bi zasigurno biti uzor mnogim našim turističkim radnicima.

Kaže pjesma "Opatijo, biseru Jadranskog mora....", a Bugari imaju i svoj biser, ali Crnoga mora. Na malenom brdovitom poluotoku, točnije rečeno otoku koji je s kopnom spojen 400 metara dugačkom, ali uskom prevlakom, a za koju nitko ne može sa sigurnošću reći je li prirodna ili umjetna, smjestio se stari Nesebar. "World Heritage city" natpis je koji me dočekao na ulazu u grad. Natpis koji već sam za sebe govori mnogo. Ako ste ikada poželjeli biti na nekome mjestu gdje ne postoji granica između povijesti i sadašnjosti, onda je ovo pravo mjesto za vas. Gradić koji se spominje već krajem drugog tisućljeća prije Krista, gradić sa svojih stotinjak karakterističnih crnomorskih kuća, gradić sa svojim uskim, kamenom poploćenim, uličicama, sa svojim mnogobrojnim dobro očuvanim i restauriranim crkvama jednostavno se mora vidjeti. Posjetitelji iz gotovo cijelog svijeta dolaze ovdje da bi uživali u romantičnoj atmosferi i tradicionalnoj bugarskoj arhitekturi, pa i da probaju tradicionalna bugarska jela.

Povijest i sadašnjost zajedno na jednom ovako malenom području. Kuće koje su oduvijek građene na dvije etaže. Donja obavezno iz kamena i u prošlosti korištena kao podrum, dok je gornja, površinom veća, služila za stanovanje, a zidovi su zbog zaštite od vjetra uglavnom bili obloženi drvetom. Danas su uglavnom sve donje etaže zauzete nekom od turističkih djelatnosti. Za one koji žele ostati na otoku ima malenih hotela, mada su uglavnom popunjeni,

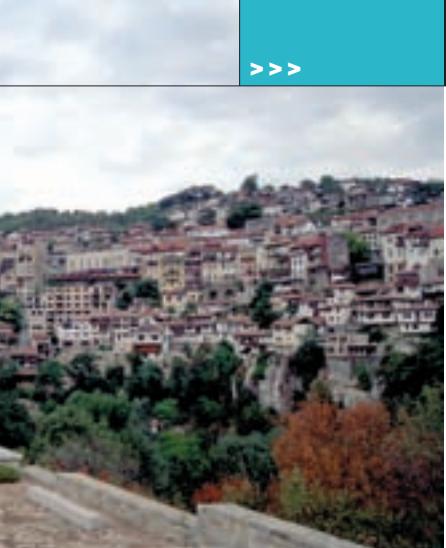
Rodopski pejzaži

Veliko Tarnovo

Manastir Bačkovo

nih su i Rimljani ostavili svoj trag: do danas dobro očuvane starorimске mostove. Danas je ovaj povijesni gradić spomenik kulture i arhitektonski rezervat. Nekad je on bio grad umjetnika. Melnička vina poznata su diljem svijeta. Čak postoji i priča da svi oni koji žele imati muško dijete moraju pitи mnogo ovoga vina. Čarima ovih kuća bilo je vrlo teško odoljeti. Stisnute jedna uz drugu i jedna nad drugom, dolje kameni podrumi u kojima se čuvalo čuveno melničko vino, a gore raskošne prostorije poduprte drvenim gredama. Ali unatoč tipičnog obličja svaka kuća ovdje ima svoju vlastitu povijest i život.

Neizostavni dio za sve putnike namjernike su fascinantni bugarski manastiri. Oni su priča za sebe. Pisani dokumenti i arheološka iskopavanja potvrdila su da je već desetak manastira postojalo na ovim područjima u trenucima kada se bugarski narod doseljavao na ove prostore. Bugari su prvi slavenski narod koji je poprijeo kršćanstvo. Kroz periode duge i burne povijesti i unatoč 200 god. vladavine Bizanta i 500-godišnjeg turskoga jarma uspjeli su čuvati i sačuvati svoj etnitet i kulturu. Mnogi od njih ugnijezdili su se među planinama, okruženi

netaknutom prirodom. Na svome putu kroz Bugarsku odlučio sam posjetiti tri manastira.

Prvi susret sa manastrom Bačkovo i njegovim

mir i spokojstvo toliko me se dojmio, kao i njegova cijelokupna arhitektura sa crkvom u sredini i njezinim muralima, freskama i fascinantnom kupolom, da sam sâm sebi obećao da ću

da za posjet najvećemu od njih, manastiru Rila, odvojiti cijeli jedan dan.

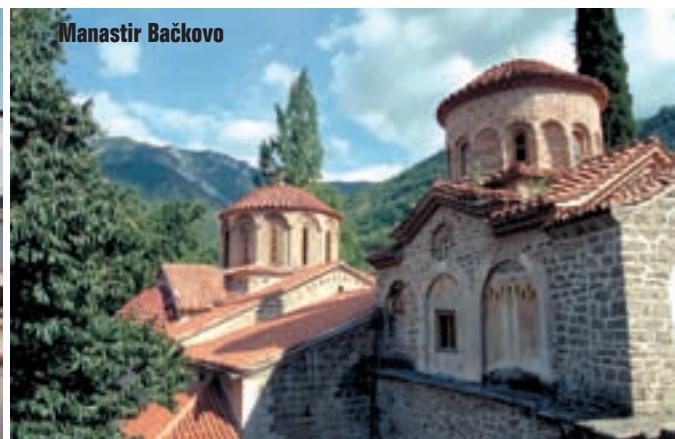
Kada sam stigao, parkiralište pokraj manastira već je bilo skoro popunjeno. Bilo je ne-

Nesebar

Džamija-čest prizor u Rodopima

Manastir Bačkovo

djeljno prijepodne, dan kada je Rila manastir najposjećeniji. Osobno ne obožavam mjesta gdje je tako velika koncentracija turista, ali u ovom slučaju to je neizbjegljivo. Unatoč impozantnoj veličini cijelog ovoga kompleksa, prvi dojam je uspio pokvariti baš taj veliki broj turista. Smješten u srcu Rila gorja, u uskoj dolini, u podnožju najvišeg balkanskog vrha, jedan je od najznačajnijih bugarskih simbola. Kronika ovoga manastira zrcali cijelokupnu povijest kako bugarske države, tako i bugarskog naroda. Danas je on na UNESCO-voj listi svjetske kulturne baštine. Kompletan manastir, uključujući i njegovu crkvu s tri velike kupole i preko tisuću freski i ikona, jedno je ogromno arhitektonsko-umjetničko djelo.

Autobusi su dolazili i odlazili, turističke grupe su se izmjenjivale, a ja sam se prepustio atmosferi ovoga čarobnog mjesta i osjećaju (unatoč gomile ljudi) mira i spokojstva koje vam pruža mnoge odgovore. Gotovo da više nije bilo nikoga kada sam nevoljko u kasnim popodnevnim satima napuštao ovo mjesto. Ostali su samo oni koji su se i duhom i tijelom obvezali na to.

A da ne bi sve prošlo baš idealno potudio se bugarski carinik na izlazu. Možda mu je bilo dosadno ili je možda u meni prepoznao mogućeg krijumčara, ali morao je zaviriti u svaku moju torbu, opipati svaku najlon vrećicu i postaviti mi desetak gotovo detektivskih pitanja. No, sve to nije umanjilo moj ukupni dojam o ovoj zemlji. Unatoč raznim upozorenjima ni u jednom trenutku i ni na jednom mjestu nisam osjetio da možda nisam dobrodošao. Problemi s početka ove priče uglavnom su iza njih ili su barem svedeni na najmanju moguću mjeru. U Sofiji, na primjer, nisu na jednom parkingu htjeli primiti motor na čuvanje, dok je u drugom slučaju, u unutrašnjosti, bio vani ispred hotela i uvjerali su me da je potpuno sigurno.

ja prolazi mukotrpni put iz jednog društvenog poretka u drugi. A jedina stvar na koju se nikako nisam mogao naviknuti i koja me uvijek iznova uspijevala na trenutak zbuniti (unatoč tome što sam to unaprijed znao) je to što Bugari za odgovore DA i NE ne mašu glavom kao ostali svijet. Kod njih je to obrnuto, za DA mahaće glavom lijevo-desno a za NE gore-dolje.

Preostalo je samo 1000 km povratka kući, i to uglavnom dosadnog auto-puta, ali sa zadovoljstvom i osmijehom na licu, jer sam ponovno postao bogatiji. Bogatiji za jedno novo životno iskustvo, bogatiji što sam putovanjem u taj jedan mali komadić raja otkrio, bar za мене, sve te nepoznate ljepote staroga Balkana koje će me "držati" neko vrijeme, sve do trenutka kada ću ponovo na cestu koja me uvijek iznova sve više i više vuće. ■

Melnik i njegova pješčana okolina

Rožen manastir

